

ΕΚ ΤΩΝ ΟΜΙΛΙΩΝ ΤΟΥ ΠΑΧΩΜΙΟΥ ΡΟΥΣΑΝΟΥ

Ἦδη ἐνώρις εἴλκυσαν δικαίως τὴν προσοχὴν τοῦ Mingarelli¹ καὶ ἔπειτα τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου² καὶ τοῦ Χριστοφόρου Φιλητά³ αἱ συγγραφαὶ τοῦ Ζακύνθιου μοναχοῦ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος Παχωμίου Ῥουσάνου, θεολόγου διακεκριμένου καὶ καθ' ὄλου ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων ἐπὶ τουρκοκρατίας Ἑλλήνων λογίων.

Καὶ αἱ μὲν ἐπιστολαὶ τοῦ Παχωμίου, ἐξ ὧν ἄλλα τε ἀξιόλογα μαθαίνομεν καὶ βλέπομεν τὸν Ζακύνθιον μοναχὸν στρέψαντα ἤδη τὴν προσοχὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν⁴, ἐξεδόθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου⁵. ἡμεῖς δὲ τούτων ἐξεδώκαμεν πάλιν ἀκριθέστερον τὴν « Πρὸς τοὺς ἐν Βενετία χαλκογραφεῖς »⁶ ὡς καὶ τὸ πρῶτον τὸ Συναξάριον εἰς τὸν ἅγιον Βησσαρίωνα Δαρίσης καὶ ἐν μέρει τὸ « Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Βησσαρίωνα Δαρίσσης »⁷. Ἀλλ' ὁ ἄλλοτε Νανιανὸς κώδιξ 195 ὁ νῦν ἀποκείμενος μετὰ τῶν λοιπῶν κωδίκων τῆς ἰδιωτικῆς ἐκείνης βιβλιοθήκης ἐν τῇ Μαρκιανῇ (Suppl. Cl. II cod. CIII) περιέχει καὶ τὰς Ὀμιλίαις τοῦ Ῥουσάνου, ὧν τὸν πίνακα παρέσχεν ὁ Μουστοξύδης⁸, μόνην τὴν περὶ Καρτανιτῶν αἵρετικῶν⁹

¹ *Mingarelli Graeci codices manu scripti apud Nanius patricios Venetos asservati*. Ἐν Βονωνίᾳ. 1784 ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ κώδικος 195 τῆς βιβλιοθήκης ἐκείνης σελ. 258 κ. ἐ.

² Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμων σ. 445 κ. ἐ., 581 κ. ἐ., 624 κ. ἐ.

³ Περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ῥουσάνου ἐπιστολιμαία διήλεκξις. Ἐν Κερκύρα. 1847.

⁴ Ἴδε Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Δ' σ. 18. Τόμ. IB' σ. 320 κ. ἐ.

⁵ Ἐνθ' ἀν. σ. 452 κ. ἐ., 581 κ. ἐ., 646 κ. ἐ.

⁶ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Β' σ. 346 κ. ἐ. Παρατηρητέον, ὅτι ἐν σ. 347, 39 τῆς ἡμετέρας ἐκδόσεως μετὰ τὰ ἄγγελον καὶ ἐξέπεσον αἱ λέξεις τούτου ἐξάρχοντα.

⁷ Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Ε' σ. 291 κ. ἐ.

⁸ Ἑλληνομνήμωνος σ. 626 κ. ἐ.

⁹ Αὐτόθι σ. 446 κ. ἐ., 450 κ. ἐ.

καὶ μέρος τῆς ἤδη ὑπὸ τοῦ Mingarelli προεκ δεδομένης τρίτης ὀμιλίας¹ καὶ τὴν ἐξ ἄλλου κώδικος βραχεῖαν Προθεωρίαν εἰς τὴν γραμματικὴν² ἐκδούς. Διὰ τοῦτο χρήσιμον ὑπολαμβάνομεν νὰναγράψωμεν ἐνταῦθα διὰ μακροτέρων τὰς ἐν τῷ Νανιανῷ κώδικι ὀμιλίας, παρέχοντες ἐν ἐπανορθώσει καὶ συμπληρώσει τῶν παρὰ Μουστοξύδη πλὴν τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν καὶ τὰς ἀρχοτελείας τινῶν ἢ καὶ βραχεῖα ἢ μακρότερα ἀποσπάσματα ἀξία λόγου.

I (φ. 1^α). «Ὀμιλία πρὸς τοὺς ἀγροίκως τὴν θείαν γραφὴν διασύροντας».

Ἄρχ. Τοῖς τὴν θείαν γραφὴν καθάπαξ ἀρνηθεῖσι.

Ἐν ταύτῃ τῇ ὀμιλίᾳ, λόγου γινομένου καὶ περὶ Ἰουδαίων, λέγει, τίς οὐκ οἶδεν ὅτι τῆς ἰδίας χώρας καὶ πολιτείας ἀλλότροιοι τυγχάνουσιν ἐγγύς χιλίων ἐτῶν καὶ πεντακοσίων;

Ἐν δὲ φ. 3^α κ. ε. τῆς αὐτῆς ὀμιλίας ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς ἀξιόλογα: Ὅντι γάρ μοι ποτὲ ἐν τῇ τοῦ Περιθεωρίου ἐκκλησίᾳ, πόλεως δὴ τινος ἐκ πολλοῦ ἠφανισμένης ἐν Βιστονίδι τῆς Θρόικης, προσῆλθέ τις ἐπιστάτης νεολέκτου στρατοῦ³ μακεδονικοῦ, ἐρωτῶν δὴ τινα περὶ ἀμφοτέρων τῶν θρησκειῶν. Πολλὰ οὖν διαλεχθεὶς αὐτῷ καὶ τοῦτο προσῆγον, ὅτι πολλοὶ μὲν τῶν σοφῶν Ἰσμαηλιτῶν προστρέχουσι κατὰ καιρὸν εἰς τὴν ἡμετέραν θρησκείαν, οὐδεὶς δὲ ἡμῶν, εἰ μὴ τις ἀμαθὴς καὶ ἀνάγκης, τῇ τούτων πλάνῃ. Ὁ δ' ἀπελογήσατο ἔχειν παρ' ἑαυτῷ τρεῖς παπάδας. Ἐφην δ' ἐγὼ παπάδας; Ναί φησιν οὗτος, ἔχοντα προτοῦ ἕκαστον ἀνὰ δύο καὶ τρεῖς κώμας ὑφ' ἑαυτόν. Πρὸς οὖν εὐστόχως ἐπῆγον, εἰ καὶ παπάδες οὗτοι, ἀλλ' οὐκ οἶδασι γράμματα. Ἐν τοῖς αὐτοῖς || ὁμοίως πλησίον ὄρειναι τινες κῶμαι βουλγαρικαὶ ποτὲ μετὰ τοῦ αὐτῶν ἱερέως αὐτόμολοι διὰ τὰ τέλη προσῆλθον τῇ ἀθέῳ θρησκείᾳ, καὶ ἔστι τούτους ἰδεῖν ἐν κώμῃ Ξανθείᾳ περιπατοῦντας καὶ ἐπιφερομένους ἐν πήραις δαδία καὶ ὀρόμηλα καὶ ταῦτ' ἀνταλλάττοντας κρόκης καὶ ἐτέρων χειῶν. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Ἡλίαν τὸν φύλαρχον Δακῶν ἐπέτος γενόμενον τίς ἀκούσας μὲν τῶν

¹ Ἑλληνομνημονος σ. 631 κ. ε.

² Αὐτόθι σ. 643 κ. ε.

³ Νοοῦνται πιθανώτατα γενίσαροι.

ἡμετέρων οὐ διηχθήσεται τὴν ψυχὴν, τῶν ἀλλοτριῶν δ' οὐ χαρήσεται; Οὗτοι γὰρ οἱ Δάκες, σκυθικὸν τι γένος, δουλωθέντες ὑπὸ τῶν καὶ ἡμᾶς καταδουλωσάντων, πέμπουσιν ὁμήρους πρὸς τὴν αἰσχρῶς βασιλεύουσαν τοὺς ἑαυτῶν φιλιátους. Χριστιανοὶ δ' ὄντες, βάρβαροι δ' ὅμως καὶ ἑτερογλώσσοις γράμμασι χρῶμενοι, οὐ καλῶς χρῶνται πρὸς τὴν ἐμπομπὴν καὶ ὑποδοχὴν τῶν νύων. Ἔδει γὰρ ἐπιστάτη καὶ παιδαγωγῷ τινι παρεγγυῆν ὅπως ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τῶν παιδῶν καὶ μὴ ἔαν τοῖς τυχοῦσι συναναμίγνυσθαι, παιδεύεσθαι δὲ ὅσα πρὸς ψυχικὴν τε καὶ σωματικὴν συντείνει ἀρετὴν. Οἱ δὲ, ἐκδότους διδόντες τοῖς ἰδίοις θελήμασι, παιγνίοις προσέχειν ποιοῦσι, μύθοις τε καὶ νόμοις ἔθνικοις, κώμοις τε καὶ ἀσελγείαις. Ἐνθεν τοι καὶ ὁ Ἰλλίας τοιούτῳ τρόπῳ πεμφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς Πέτρου καὶ εὐρών τὴν μὲν καθ' ἡμᾶς μεγάλην ἐκκλησίαν συγκεχυμένην ἐπὶ Διονυσίου, μύθων δὲ γράμματα τοῦ κρατοῦντος ἔθνους, μῖλλον δὲ πᾶσαν ἀσέβειαν, 15 τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς παρέλαβε τὴν ἀρχὴν τῶν ὁμοφύλων, ὡς οὐκ ὠφέλε. Καὶ γὰρ μετὰ τὸ ἐπιλαβέσθαι τῆς ἐξουσίας ἤρξατο μὲν ἀφαιρεῖν τὰς τῶν ἐκκλησιῶν προσόδους καὶ τὰ κειμήλια, ἑτέρας δὲ τινὰς ἑαυτῷ ἑκαινοτόμησεν εἰσφορὰς καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας τοῦ παλατίου ἐξέβαλε καὶ τῇ μεγάλῃ καὶ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τοῦ Πάσχα 20 διάδημα ἔθνικὸν ἐπέθηκε τῇ ἑαυτοῦ || κακῇ κεφαλῇ, καὶ γυναῖκας 21 τῶν ἑτεροπίστων ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τῶν ἤδη ὁμοπίστων αὐτῷ συνεισηγάγε καὶ ὑπηρέτας ὁμοίως, καὶ διαορήδην τὴν μὲν τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐκωμῶδει, τὴν δὲ τῶν Σαρακηνῶν ἐπὶ ἡγεῖ, καὶ ὅπερ ἐγὼ ἀκούων περὶ αὐτοῦ ἔδεδειν μετ' οὐ πολὺν πεποίηκε. Φοβηθεὶς γὰρ 25 μὴ φωραθεὶς καὶ τὴν κεφαλὴν ἀφαιρεθείη ὑπὸ τῶν φυλετῶν, συναγαγὼν ἅπαντα τὸν πατρικὸν ὄλβον καὶ ὃν αὐτὸς κακῶς συνήγαγε, προσφάσει δὴ τινος χρείας καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντίνου μετ' ἑκατόν τινων ἀκολούθων, Καὶ δὴ προσέρχεται τοῖς συμβούλοις καὶ τὴν αὐτοῦ ἀποκαλύπτει θεοσιτυγῆ γνώμην, ὅτιοι δὲ τῷ τυράννῳ, ὃν καὶ 30 φασὶν εἰρηκέναι μὴ τὸν Ἰλλίαν τῷ τῶν φόρων ἄχθει πιεζόμενον αὐτόκλητον ἐλθεῖν αἰτοῦντα τῆς αὐτοῦ γενέσθαι θρησκείας. Ἐπεὶ δὲ καὶ μάθοι ὡς ἐκ ψυχῆς προσέρχεται τῇ τούτων πλάνῃ, ἐχάρη μὲν, ὡς εἰκόσ, ἐρωτήσας δὲ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, ὡς εἰ τῆς αὐτῆς γνώμης τυγχάνειεν, καὶ μαθὼν ἀνανεύοντας, ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν 35 χώραν πλὴν τεσσάρων τινῶν ἀρχόντων, ἐπιμεινάντων δι' ἐπλάθειαν

2. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ οἱ δάκοι

3. ὁμοίρους

11. ἐνθεν

ἡλίας

19. κοιμήλια

25. σαρακηνῶν

29. αὐτοῦ

τοῦ οἰκείου δῆθεν δεσπότου. Ἴδεν οἱ μὲν συνεξομώσαντο τὴν ἀλήθειαν, οἱ δὲ καλῶς ποιοῦντες ὑπέστρεψαν εἰς τὰ οἰκεῖα ἡθῆ. Καὶ οὕτως ὁ ἄθλιος οὗτος διὰ κακὴν ἀνατροφήν τε καὶ συναναστροφήν ἐξ αὐτονόμου ἀρχῆς πρὸς τῷ χωρισμῷ τοῦ θεοῦ ἦλθεν εἰς ὑπαρχίαν καὶ μικρὰν ἐπαρχίαν, ἣν παρέσχον αὐτῷ οἱ τὴν πλάνην αὐτῶν συμπαρασχόντες, ἐγγύς που Ἰστροῦ, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς Λακῶν χειροτονήσαντες κύριον. Οὕτως οἶδεν ἡ ἀπαιδευσία οὐ μόνον τῆς παρουσίας τιμῆς ἀποστερεῖν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰωνίου. Καὶ ἄθρει δὴ μοι τοὺς παλαιούς, ὅπως οἱ μὲν, κἂν τε ἰσχυροί κἂν τε ἰδιῶται, ἀρετῆς δὲ ἀντιποιούμενοι αἰώνιον ἑαυτοῖς καταλελοίπασι μνημόσυνον, οἱ δὲ τᾶναντία πράττοντες ἢ ἐναντίως καὶ ἀπῆλθον. Ἄλλ' αὐτοὺς μὲν θαυμάζομεν τοὺς ἀγαθούς καὶ ὡς ἁγίους τιμῶμεν καὶ ὡς διδασκάλους ἐγκωμιάζομεν, τὴν ἀρετὴν δὲ δι' ἧς οὕτω δόξης ἔτυχον ἀπαινοῦμεθα καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ταύτην διαβιάλλομεν. Ἐλεεινοὶ τῆς μορίας, οὐκ εἰδότες ἢ πάσχομεν οὐδ' ἐν οἷς ἐνήσιακόμεθ' ἀλώντες ἀρχαίοις τοῦ Σατανᾶ. Ἀλλὰ μὴ ἀπογνώμεν φαντῶν, ἀδελφοί, ἀλλὰ δραξόμεθα παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆ Κύριος καὶ ἀπολώμεθα ἐξ ὁδοῦ δικαίας. Σωθείημεν δὲ διὰ λόγου καὶ σοφίας, οἰκείως τῷ θεῷ λόγῳ καὶ τῇ σοφίᾳ Χριστοῦ ὅτι αὐτῷ πρόπει δόξα καὶ μεγαλοπρόεπια νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

2 (φ. 4^β). «Πρὸς τοὺς ἐλληνίζοντας καὶ τοὺς τὰ θεῖα μυστήρια βεβηλοῦντας καὶ ὅτι οὐ δεῖ προσέχειν τοῖς πολλοῖς, ἀσεβέσιν οὕτιν, ἀλλὰ τοῖς εὐσεβέσιν, κἂν ὀλίγοι ᾖσι».

Ἄρχ. Ἴσως τισὶ περιττός εἶναι δόξω, ὅτι ἰὼν ἰδιώτης περὶ ὧν οὐκ ἐρωτῶμαι ποιῶμαι πολλάκις τὸν λόγον.

3 (φ. 9^α). «Περὶ τῆς ἐκ τῶν θείων γραφῶν ὠφελείας καὶ ἔτι οὐκ αἴτιοι οἱ ταύτας συγγραψάμενοι τῆς ἀταφείας, ἀλλ' ἡ ἡμετέρα ἀμάθεια καὶ ἀφέλεια, καὶ περὶ διδασκάλων».

4 (φ. 21^α). «Τοῦ αὐτοῦ Παχωμίου μοναχοῦ Λόγοι δογματικοί». 30

«Λόγος πρῶτος ὅτι ἐστὶ θεὸς καὶ ὅτι εἷς ἐστὶ καὶ οὐ πολλοὶ καὶ ὅτι λόγον ἔχει καὶ πνεῦμα αὐτῷ ὁμοούσια καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχοντα, καὶ περὶ φύσεως καὶ προσώπων».

Ἄρχ. Ἐπειδήπερ πολλοὶ τῶν θείων πατέρων θείῳ πνεύματι καὶ ζήλῳ κινούμενοι περὶ θεοῦ ὡς δεῖ ἐδογματίσαν. 35

Κατὰ τὸ ἐν τῇ ᾧα δι' ἐρυθρῶν γραμμάτων λήμμα περιλαμβάνει

1. συνεξομώσαντο

16. ἀλώντες ἀρχαίοις

17-18. ἀποιλώμεθα

Κατὰ Ἐπικουρείων, κατὰ Ἑλλήνων, κατὰ Ἰουδαίων, Σαρακηνῶν, Σαβελιανῶν καὶ Μασαλιανῶν κτλ.

Ἔπονται ἕτεροι ὀκτὼ δογματικοὶ λόγοι, ὧν τὰς ἐπιγραφὰς ἴδε παρὰ Μουστοξύδη σ. 626 ὑπ' ἀριθ. ε' - ιβ'.

5 (φ. 114^α) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Κατὰ Μονοφυσιτῶν» «Τῷ τιμιωτάτῳ μοναχῷ Μαθουσάλα: Παχώμιος ῥακενδύτης Ζακύνθιος».

Ἐν τούτῳ καὶ τὰ ἐξῆς: Καὶ γὰρ ἔνθα νῦν πάροισμεν οὐθ' ἱστορικῶν βιβλίων ὄλως εὐποροῦμεν, οὐθ' ἀπλῶς τῶν ἀναγκαιοτάτων τῆς καθ' ἡμᾶς Γραφῆς, ἐκ δὲ τῆς πολλῆς συγχύσεως καὶ τοῦ χρόνου παραδρομῆς καὶ ὧν περὶ ἐν διανοίᾳ εἶχομεν ἐπελαθόμεθα. Ἐν δὲ τῇ ᾧ ἀπέναντι τούτων: Ἰστέον ὅτι μεταταῦτα εὐρεθέντων βιβλίων προσετέθησάν τινες μαρτυρίαι.

Ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ ἐν φ. 114^β: Οἷ τε γὰρ τὴν Ἑλλάδα καὶ Μακεδονίαν, Θράκην τε καὶ Πόντον καὶ τὰ παράλια πάντα μέχρι Φοινίκης καὶ οἱ τὰς νήσους οἰκοῦντες Ῥωμαῖοι καὶ σὺν αὐτοῖς Ἴλυροί, Τριβαλοὶ τε καὶ Λαζοὶ καὶ Γόιθοι, ὡσαύτως, Λάκαι, Πανωνοὶ, Μυσοὶ, Ῥῶς, μεθ' οὗς Ἀλανοὶ, Ζικχοὶ, Ἀβασγοὶ, Ἰβηρες ἀνατολικοὶ καὶ ἰδίως τινὲς τῶν τῇ ἀρραβικῇ χρωμένων διαλέκτῳ, οὗτοι πάντες τοῖς αὐτοῖς δόγμασι καὶ ἔθεσι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας κατ' οὐδὲν διαφέρουσι.

6 (φ. 123^β). «Περὶ Καρτανιτῶν αἰρετικῶν».

Ἄρχ. Καρτανῖται οἱ καὶ Ἰωαννικιανοὶ οὗτοι.

Ἐκδέδοται παρὰ τῷ Μουστοξύδη¹.

7 (φ. 125^α). Τοῦ αὐτοῦ «Περὶ τῆς τῶν Καρτανιτῶν αἵρέσεως».

Ἄρχ. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνεφάνη καὶ ἡ τῶν Καρτανιτῶν πολυκέφαλος αἵρεσις.

Ἐκδέδοται παρὰ τῷ Μουστοξύδη².

8 (φ. 140^β) - 13 (φ. 161^β). Ἰδε Μουστοξύδη ἐν σ. 627 ἀρ. ις' - κα'.

14 (φ. 161^β). «Ὁμιλία λεχθεῖσα εἰς τινος τῶν ἀδελφῶν κηδεῖαν προτροπῇ τοῦ ἀδδᾶ».

Ἄρχ. Ὑμεῖς μὲν ἴσως περὶ τῶν καθ' ἑκάστην ἡμῖν ἀναγινωσκομένων τῶν λόγων μέλλειν ποιήσασθαι με οἴεσθε ὑπὲρ ὧν οὐδεμία τό γε

¹ Ἑλληνομνημῶνος σ. 449 κ. ε. Διόρθου τὰ τοῦ Μουστοξύδου Καρτανιτῶν (ἐν σ. 449 καὶ 627) εἰς Καρτανιτῶν καὶ τὸ ἐν σ. 449 Καρτανῖται εἰς Καρτανῖται καὶ τὸ ἐν σ. 452 λαοπλανῆ εἰς λαοπλανεῖ.

² Αὐτόθι σ. 446 κ. ε. ὅπου διορθώτερον τὸ μὲν Ἰπείρω εἰς ἠπείρω, τὸ δὲ ἀνεσχόμεθα εἰς ἀνεσχόμεν. Διόρθωσε δ' ὁ Μουστοξύδης ἀνευ σημειώσεως ἀμικρτάδως τινὰς τοῦ κώδικος.

νῦν ἔχον ἢ ἀνάγκη, ἀλλὰ μόνη φιλοτιμία κενή· ἐγὼ δ' ὅπερ ἢ ἀνάγκη καὶ ὁ καιρὸς καὶ αὐτὸς ὁ προκείμενος ἀπαιτεῖ τρόπος μάλιστα ἐρεῖν βούλομαι.

Ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ταύτῃ καὶ τὰ ἐξῆς (φ. 184^β)· Καὶ ἐντεῦθεν ὡς φεῖσται ἐλεγχόμεθα καὶ ὁ τι περὶ ἂν εἴποις δεινὸν ἔξωθεν ἐπαγόμενον, οὐδὲν πρόσφατον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς οὐδὲ τοσαύτη ἦν ἢ περὶ τῶν κτισμάτων τουτωνὶ τῶν προσκαιρῶν ἐπιμέλεια. Ἐκ λύγων γάρ τινα τῶν κελλίων ἐν τοῖς βασιλικοῖς μοναστη- 5 ρίοις μέχρι τῆς σήμερον σέσωσται. Εἴ που δέ τις καὶ εἰς χειρὰς πειρατῶν ἐπεπτώκει, οὐ πλείων τῶν πεντακοσίων δραχμῶν ἢ ἀνάγκη διὰ τὴν περιάν. Νῦν δὲ ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐκ χιλίων εἰς τρισχιλίας περιῆλθε τὸ τίμημα, καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ἡμετέρας πλημμελείας καὶ τοῦ ἀλλοτριῶν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐπεὶ γὰρ ἐκ τοῦ μο- 10 ναστηρίου τινὲς τῶν μοναχῶν ἐπὶ τὰ ἔξω τὴν πορείαν ἐποιοῦντο, ἐπιφερόμενοι κειμήλια καὶ διαδήματα βασιλικά, ἔτυχον δ' ἐμπεσεῖν εἰς χειρὰς τῶν ἐνεδρευόντων βαρβάρων, θαυμάσαντες οἱ βάρβαροι τὴν τῶν μοναχῶν κτησιν καὶ περιφάνειαν, λαβόντες ταῦτα ἐξ αὐτῶν ἀνήγαγον ἐκάστου τὴν τιμὴν εἰς πεντακισχιλίας δραχμᾶς, καὶ ἐντεῦ- 15θεν νόμος γέγονε τοῖς βαρβάροις ἡμῶν ἢ προπέτεια καὶ μάλιστα ὅτε τὸ μοναστήριον εἶλον διὰ ταῦ χαλασθέντος σχολίου παρὰ τοῦ ἐκφυγόντος διακόνου. Ἴστε γὰρ ὅσον πλῆθος ἀργυρῶν σκευαρίων ἢ ἐξε- φ. 165^α φορήσαντο, ἐφ' ὧν ἢ ἐλπίς καὶ μᾶλλον ἢ ἀπώλεια τῶν ἐκεῖ μοναχῶν. Ἀλλὰ μή μοι λέγε, ὅτι πλείονα νῦν ὑπέρ ἄλλοτε τὰ πειρατήρια. 20 Πλείονα γὰρ ἦσαν πάλαι ὡς μαχομένων φανερώς τῶν βαρβάρων τοῖς κρατοῦσι τῆς χώρας. Ποῦ εἶπέ μοι παρὰ τοῖς παλαιοῖς κτησιν βουκολίων καὶ ποιμνίων καὶ ἀγέλαι διαφόρων κτηνῶν ὡς παρ' ἡμῶν, ἐν οἷς πρόδηλος ἢ καταστροφή τῶν ἡμετέρων ψυχῶν; Οὐχὶ διὰ ταῦτα ληϊζόμεθα παρὰ τῶν ἐντὸς καὶ παρὰ τῶν ἐκτός; καίτοι, εἰ μὴ 25 κίνδυνος ἦν ψυχικὸς, ἀλλ' οὖν ἔδει κἂν διὰ τὰς λοιπὰς τῶν κακῶν ἐφόδους ταπεινοτέρους εἶναι καὶ ὀλιγοκτήμονας καὶ μόνα τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὡς πρέπει μοναχοῖς, ἐν φόβῳ θεοῦ μεριμνᾶν.

Καὶ κατωτέρω ἐν φ. 165^α. Ὁ χθὲς μανθάνων τὸν ἀλφάβητον προσήλυτος σήμερον διάκονος καὶ αὐριον ἱερεὺς, διὰ πολλὴν ἀπό- 30 νοιαν καὶ τὴν εὐκολίαν τοῦ πράγματος, οὐ τῇ ἀρετῇ πιστεύων τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' αὐτὴν τῷ ἀξιῶμαι, ἀμφοτέρω διαφθείρον τῇ ἀντι-

3. ἐξαρχῆς 7. πλίσω 10-11. Ἐν τῇ φ. : τοῦ κουτιλουμείου 17. Ἐν τῇ φ. : τοῦ ἐσφριμένου

στρόφω ταύτη τάξει τε καὶ οἴσει. Καὶ πῶς γὰρ ὅς οὐδὲ εἰ ἔστιν
 Εὐαγγέλιον ἐπιστάμενος τοσοῦτον ἐκ τῆς γραφῆς, ὅσον δῆτα ἐκ τῶν
 ἔξωθεν σημείων καὶ καλλωπισμῶν, ταῖς χερσὶ δὲ περιφέρων μετὰ
 πολλῆς τῆς φαντασίας ὑποῖ τὴν φωνὴν ἀσήμως, ἵνα μὴ εἴπω βλα-
 5 σφήμως; Εἶθε τὸ πρῶτον ἦν καὶ μὴ τὸ δεύτερον. Πλὴν καὶ ἀμφό-
 φ. 165^β τερα πρὸς τὴν ἔξιν τῶν ἀκουόντων. Σκοπὸς δὲ αὐτῶ || ὥστε διὰ τῆς
 φωνῆς καὶ τῆς θέας ἐκπλήττειν τοὺς εἰς ταῦτα μόνα κειμήλια.
 Ταύτη τοι καὶ περὶ προποδισμῶν φιλονεικεῖ καὶ ἡγουμενείων ἐταίρους
 ποιεῖ, ἄρχεται δὲ ἐξ ἰδίας κενοδοξίας καὶ τινος, ὅς αὐτῶ δοκεῖ, ποιεῖν
 10 παραινήσεις ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἄπτεσθαι τῆς Γ' γραφῆς
 νοημάτων, ἦν πάνυ μισεῖ καὶ βδελύσσεται. Καὶ γὰρ κτήσις παρὰ τοῖς
 τοιούτοις βιβλίων ὅσα εἰς μόνην ἐπίδειξιν καὶ ὄν χωρὶς ἀδύνατον τὴν
 θέλαν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν.

Καὶ κατωτέρω Οἶδα γὰρ πολλοὺς ἢ ἐκ φθόνου τινὸς ἢ ἐτέρας
 15 διαβολικῆς ἐνεργείας κρύπτοντας τὰ βιβλία, ἵνα μὴ τις ἐξ αὐτῶν ἀφιε-
 ληθῆ τι, ὥστε μὴ μόνους αὐτοὺς κολασθῆναι, ἀλλ' ἔχειν καὶ συνεπο-
 μένους εἰς τὴν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς τιμωρίας προσθήκην.

Παρακινεῖ δ' ἐν γένει αὐτοὺς εἰς ἀποφυγὴν τῶν συνήθων παρὰ μο-
 νυχῶς κακιῶν. Τελευτᾷ δ' οὕτως: ἵνα καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κλη-
 20 ρονόμοι γενώμεθα, ὅτι αὐτῶ πρέπει δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν
 τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παραγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ
 αὐτοῦ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

15 (φ. 166^β). «ὑπόμνημα εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα παρὰ τῆς σε-
 δασμίας καὶ προσκυνητῆς εἰκόνας τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν
 Θεοτόκου τῆς Κασσιοπαίας».

Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ ἐν φ. 169^α μόλις οὖν πιστεύσας ὁ ἄρχων
 ἐκ τε τῆς οὐλότητος τῶν τοιχῶν καὶ τῶν λοιπῶν συσσίμων αὐτὸν
 εἶναι τὸν Στέφανον. . .

Περὶ τοῦ ὑπομνήματος τούτου παρατηρεῖ ὁ Μουστοξύδης τάδε:
 :Εἶχεν ἤδη προέλθει εἰς φῶς, ἀλλ' ἄνευ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγρα-
 φέως, ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1679 μετ' ἄλλων ἀκολουθῶν τῶν πολιούχων
 τῆς Κερκύρας ἁγίων, καὶ αὐθις ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ αψιῶ συνεξε-
 δόθη μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ,
 διότι τὸ θαῦμα, περὶ οὗ τὸ ὑπόμνημα διαλαμβάνει, συνέδρη τῷ 1530
 ἐν Κερκύρᾳ, ἐνθα ἡ παρθενομήτωρ τιμᾶται ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Κασ-
 σιωπαία ἢ κοινῶς Κασσωπίτρα, ἧς ἡ προσκύνησις μετέδρη καὶ εἰς μέρτι
 τινὰ τῆς Ἠπείρου, οἷον τὴν Ἄρταν, καὶ εἰς τινὰς νήσους. Ἐπωνομά-
 σθη δὲ οὕτως ἀπὸ τῆς Κασσιώπης, λιμένος ἐν ᾧ κεῖται ἡ ἐκκλησίαι.

ἠχοδομημένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ περιδόξου ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Κασσίου. Τοῦ ὑπομνήματος τούτου ὑπάρχει καὶ μεταβολὴ εἰς ἀπλήν φράσιν, καὶ ἑτέρα εἰς ἰαμβικούς στίχους, ἴσως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Παχωμίου, ἐν τῷ Ὑμνολογιδίῳ τῷ ἕνεκεν τοῦ αὐτοῦ θαύματος συντεθέντι παρὰ Νικολάου Τριανταφύλλου»¹.

16 (φ. 171^α). «Ὀμιλία εἰς τινὰ τῶν ῥητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου».

Ἐν ταύτῃ ἐν φ. 172^β. Τινὲς μὲν οἶν τὸ ῥακὰ τῇ Σύρων φωνῇ σὺ ἐρμηνεύουσι, τινὲς δὲ κενὲ ἢ κατάπτυστε τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ· οἷς καὶ μάλλον συντίθεμαι. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμῶς γούρα, ἦτοι καθ' ἣν τῇ Ἑλλάδι φωνῇ γρώμεθα, ἔστιν ἀκοῦσαι ταῦτα τὰ ῥήματα λεγόμενα. Ἐν μὲν οἶν Ἀχαΐᾳ καὶ Δωριδί καὶ Ἑλλάδι τὸ κενὲ καὶ τὸ αἰνχε, ἐν δὲ Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡπειρῳ τὸ μαῦρε, ἐν δὲ Κρήτῃ τὸ μωρὲ καὶ ἐν ἑτέροις ἄλλα, ἔπειρ ἰσοδυναμοῦσι τῷ ῥακὰ, περιφρονητικὰ ὄντα ῥήματα καὶ τοῖς ὑποδεεστέροις ἢ καὶ ἰσοτίμοις ἐκ συνήθειας προφερόμενα, οὐ τοσοῦτον δὲ φορητὰ διὰ τὸ ἐπικρατῆσαν ἔθος· ἀλλ' ὅτι περιφρονητικὰ δῆλον καὶ ἐκ τοῦ μὴ τοῖς ὑπερέχουσι προσφωνεῖσθαι, ἀλλὰ τοῖς ὑποβεβηκόσι.

Ἡ Ὀμιλία αὕτη τελευτᾷ ἐν φ. 180^β, μετὰ δὲ ταῦτα λείπεται φύλλα, ἐν οἷς ὑπῆρχον κατὰ τὸν νῦν ἐν φ. 283^α - 284^α σωζόμενον πίνακα αἱ αὐτόθι ἀναγραφόμεναι «λύσεις», ἦτοι ἡ «κδ'. Περὶ τῶν ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι τιθεμένων ὀνομάτων καὶ τῶν μὴ τοιούτων», ἢ «κε'. Πῶς ἐν μὲν τῇ τετάρτῃ καὶ τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ σταύρωσιν νηστεύομεν, τοῦναντίον δὲ ἐν ταῖς μνείαις τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀδρότερας μεταλαμβάνομεν τροφῆς, καίτοι παθῶν καὶ θανάτου ἀμφοτέρωθεν μνήμη». καὶ ἡ ὑπ' ἀρ. κς' μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς λς' λύσεως.

17 (φ. 181^α) Ἀκέφαλον τὸ τέλος τῆς λς' λύσεως «Πῶς τινες τῶν πατέρων ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν τὸ ἄσμα, τινὲς δ' αὐτὸ κωλύουσιν».

18 (φ. 183^β - 214^β). Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ῥουσάνου αἱ κατὰ τὰνωτέρω ἐκδοθεῖσαι πᾶσαι ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου, μὴ τηρήσαντος ἐν τῇ ἐκδόσει τὴν ἐν τῷ κώδικι τάξιν.

19 (215^α). «Ἐρωτήματα μερικὰ μετὰ τινῶν σχολίων».

20 (φ. 221^α). «Κανόνες κατ' ἡχον» εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, κανόνιον εἰς τὴν ἁγίαν Πεντηκαστήν, μὴν Σεπτεμβρίου κατ' Ἀκολουθία ψαλλομένη εἰς τοὺς ἐν Στροφάσιν ἀναιρεθέντας δσίους καὶ εἰς πάντας τοὺς παραπλήσιον τέλος λαχόντας, εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον Ἀλεξανδρείας, εἰς τὸν ἅγιον Παχώμιον, εἰς τὸν ἅγιον Στέφανον,

¹ Ἑλληνομνήμονος σ. 630 κ. ε.

21 (φ. 245^α). «Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιε'. Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος μητροπολίτου Λαρίσσης» μετὰ συντόμου συναξαρίου ἐν φ. 247^{α-β}, ὅπερ ἴδε ἐκδεδομένον ὑφ' ἡμῶν ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε' σ. 291 κ. έ.

22 (φ. 247^β). «Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἁθλησις τοῦ ἀγίου μάρτυρος Νικήτα τοῦ νέου».

Προηγούνται οἱ στίχοι

Ἐρωτα θεῖον σχῶν ὁ Νικήτας μέγαν
πυρὸς κατεφρόνησε τοῦ σβεννυμένου.

Εἶτα δὲ ἀρχεται τὸ συναξάριον ὡς ἑξῆς: Οὗτος ἦν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος Ῥωμαίων Κομνηνοῦ κυρίου Ἀνδρονίκου Δούκα Ἀγγέλου τοῦ Παλαιολόγου, Μασοῦτε τότε τὴν τῶν Περσῶν ἔχοντος δυναστείαν καὶ τὴν ἄθεον αὐτῶν πλάνην τιμῶντος. Ὁς πατριδα μὲν ἔσχεν Ἀγκυραν, μητρόπολιν Γαλατῶν, χρόνον ἤδη μακρὸν τῇ βαρβαρικῇ δυναστείᾳ ὑποπεσοῦσαν, εὐσεβοῦς ζήζης καὶ προγόνων γεγεννημένος.

Ἐμαρτύρησε δ' ὁ Νικήτας ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἦτοι Τούρκων, ἐν Νύσση, ἀναγνώστης ὢν, καὶ τὰ λείψανα αὐτοῦ ἐπίσκοπός τις τῆς Κολωνιατικῆς ἐκκλησίας... ἀνέλαβε καὶ σὺν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐν τῷ σηκῷ κατέθεντο τοῦ θειοτάτου Γρηγορίου, φωτὸς ἀροῆτου τινὸς καὶ θαυμαστοῦ ἐπιλάμποντος τῷ τάφῳ ἐφεξῆς ἐν ἑπτὰ ἡμέραις, εἰς δόξαν θεοῦ.

23 (φ. 253^α) «Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἀγίοις Βησσαρίωνα Λαρίσσης»

Ἄρχ. Ὁ μὲν Ζοροβάβελ ὁ Δαρείου σωματοφύλαξ ὑπὲρ πάντα νικῶν ἔφη τὴν ἀλήθειαν. Τέλ. εἰς χεῖρας θεοῦ τὸ πνεῦμα μετὰ πάσης παρακλήσεως ἀπέθετο ὁ πολλῶν παρακλήτωρ γενόμενος, εἰς δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος. Ἀμήν.

Ἴδε ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Ε' σ. 294 κ. έ. ἐκδεδομένον ὑφ' ἡμῶν ἐκ τοῦ Ἐγκωμίου τούτου τὸ μακρὸν χωρίον περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀγίου Βησσαρίωνος κτίσεως τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀχελώου γεφύρας καὶ τῆς μονῆς καὶ τὰ περὶ τῆς διαθήκης αὐτοῦ.

24 (φ. 258^α). «Ἐρμηνεῖα σύντομος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς μουσικὴν».

Ἐκ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης γίνεται κατάδηλος ἡ ἀξία τῶν Ὁμιλιῶν τοῦ Παχωμίου Ῥουσάνου, αἵτινες εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἐμελετῶντό ποτε λεπτομερέστερον καὶ εἰδικώτερον, ἐκδιδομένων τοῦλάχιστον πάντων τῶν ἱστορικῆν καὶ λαογραφικῆν σημασίαν ἐχόντων χωρίων. Ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος ἐφιστῶ ἰδια-

ζόντως τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ἐν σ. 58, 11 κ. ἐ. περὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Ἡλία Β', υἱοῦ τοῦ Πέτρου Δ' Ῥάρες, ὅστις, παραιτήσας τὸν θρόνον (1551) καὶ τουρκεύσας ὑπὸ τὸ ὄνομα Μωάμεθ, ἀνεδείχθη ὑπὸ τοῦ προστάτου αὐτοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς διοικητῆς τῆς Σιλιστρίας. Τὰ ὑπὸ τοῦ Παχωμίου περὶ τοῦ ἀρνησιθρήσκου τούτου λεγόμενα δύνανται νὰ πλουτίσωσι τὰ ἄλλοθεν περὶ αὐτοῦ γνωστά¹.

Τρανὴν δὲ ἀπόδειξιν καὶ περὶ τοῦ ὅτι καὶ γλωσσικῶς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἢ μελέτη τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Ῥουσάνου παρέχει πλὴν τοῦ ἐν σ. 63 παρατεθέντος ἀποσπάσματος τῆς «Ὀμιλίας εἰς τινὰ τῶν ῥητῶν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου» καὶ μακρὸν ἀπόσπασμα τῆς ὑπ' ἀρ. 3 Ὀμιλίας περὶ τῆς ἐκ τῶν θείων γραφῶν ὠφελείας, ἣν ὀλόκληρον ἐξέδωκεν ὁ *Mingarelli*². Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἀπόσπασμα, ἐκεῖθεν παραληφθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Φιλητᾶ³, δὲν θεωροῦμεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς σπανιότητος ἀμφοτέρων τῶν προειρημένων ἐκδόσεων. Ἔχει δὲ τοῦτο ὡδε·

Φρέαρ τινὲς ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ λέγουσι τὴν ὀρωρυγμένην πηγὴν καὶ λέβητα καὶ κακάβην τὴν χαλκὴν χύτραν, ἃ παρὰ τῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ ἀγνοεῖται, ὡς περ τινὰ τούτων ἀγνοεῖται παρ' ἐκείνοις, οἷον σιβὴ, κόνυζα, μυρσίνη· οἱ δὲ Κρήτες ἀγνοοῦσι πολλὰ τοιαῦτα λατινικῶς λέγοντες διὰ τὴν τούτων ἐπιμιξίαν, ἧτοι τὸν στενωπὸν, τὴν ῥύμην καὶ ἐν λαχάνοις δαῦκον, κρόκον, βούγλωσσον, μακεδονήσιον, σάψυχον, καὶ τὸν λέβητα κατ' ὀλίγον βραβαρώσαντες λεβέντζιν λέγουσιν ὁμοίως καὶ ἑτέροις. Ἔστι δ' οὖν ὁμοίως ἃ τῶν ὀνομάτων καὶ ἑλληνικώτερον ἐκφέρουσιν ὑπὲρ τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις, οἷον ἔριφον, αἶγαν,

¹ Πρὸς περὶ τοῦ Ἡλία Β' Ῥάρες Διον. Φωτεινοῦ Ἱστορία τῆς παλαιᾶς Δακίας, τὰ νῦν Τρανσυλβανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ἐν Βιέννῃ. 1819. Τόμ. Β' σ. 75 κ. ἐ.—*N. Jorga* Geschichte des rumänischen Volkes. Ἐν Γῶθζ. 1905. Τόμ. Α' σ. 387 κ. ἐ.

² Graeci codices manuscripti apud Napios patricios Venetos asservati. Ἐν Βονωνίᾳ. 1784 σ. 261-277.

³ Ἐνθ' ἀν. σ. 23 κ. ἐ.

κολοῖον, κορυθαλόν, στρύχνον, βρουνίαν· ὁμοίως καὶ τινὰ ῥήματα, ἅπερ οὐκ οἶδασιν ἐν ἑτέροις χώραις, ἀλλ' ἄλλα τινὰ εἰς ἄλλον νοῦν πίπτοντα, ὡς ἄδημονεῖν, εἰρωνεύεσθαι. Καὶ οἱ ἐν ταῖς ἡμετέροις χώραις οὐκ οἶδασιν διαφορὰν πηγῆς καὶ κρουνοῦ, ἀλλ' ἅπαντα βροῦσιν καλοῦσιν, οἱ δὲ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἔσθ' ὅπου καὶ πηγὴν καὶ οἱ ἐν Σωζουπόλει τῇ κατὰ Πόντον κρουνόν· που. Καὶ οἱ ἐν Ἀδριανουπόλει ἰσθία λέγουσι τινὰ ἐπιμήκη ξύλα, σιάβαρα δὲ ἀντὶ τοῦ σιαυροῦς ἐν Μακεδονίᾳ τὰ ἐν τοῖς φραγμοῖς, διατόνια δὲ οἱ Ζακύνθιοι τὰ πλαγίως τούτων τιθέμενα ἐπιμήκη. Καὶ οἱ μὲν ἡμέτεροι ἀντὶ τοῦ ἀνάστα σηκώθητι λέγουσιν, οἶονεὶ κουφίσθητι, οἱ δὲ Κύπριοι ἐλλειπτικῶς ἄνα, καὶ οἱ Κερκυραῖοι ὁμοίως τὸ ἐξῆς ἴστα. Ὡσαύτως Κύπριοι καὶ Κρητὲς γραφικῶς λέγουσι τὸ χαμαὶ καὶ ἀριστερὰ, ἕτεροι δὲ βαρβαρικώτερον ταῦτα λέγουσι, καὶ ἀντὶ τοῦ χαμαὶ κάτω λέγουσι, τὸ δὲ κάτω σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἄνω. Καὶ οἱ κατὰ τὴν Ἀπουλίαν καὶ Σικελίαν τινὰ κατὰ τὸν νόμον τῆς Γραφῆς προσφέρουσιν, ὡς ἔκλασε τὸν ἄρτον καὶ ἄρτι παραγέγονα. Καὶ Καρπάθιοι ἡμην λέγουσιν ἀντὶ τοῦ ὑπῆρχον, ὡς (γρ. οἱ) δὲ Ἀρτακήσιοι καὶ Κυζικηνοὶ ἐδάρθηνα λέγουσιν, οἱ δὲ Πόντιοι ἐδάρθην, ὁμοίως καὶ λοπάδας ὄστρεα τινὰ καὶ βραγχία τὰ τοῦ ἰχθύος, ὡςπερ δῆτα καὶ Ἑλλησπόντιοι. Εὐρηται δὲ ταῦτα οὕτω καὶ παρὰ ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις. Οἱ δὲ πλείους ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς χώρᾳ σύρε λέγουσιν ἀντὶ τοῦ ὑπαγε, ἔστι δὲ ἐλλειπτικὸν ἀντὶ τοῦ σύρε τοὺς πόδας ἢ ἔλκε τὴν ὁδόν. Τινὲς τὸ ἄνω καὶ ἔσω κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐπὶ τῶν ἀροτριῶντων βοῶν λέγουσι, μὴ ἐπιστάμενοι τοῦτο ἐξ ἀμωμίας ἐν ἑτέροις χρῆσθαι, νομίζοντες, ὅτι τοῖς βοῦσιν τοῦτο ἴδιον, οἱ βοῶν ἀλογώτεροι. Ἀλλὰ καὶ παρὰ γυναῖξιν ἔστι τινὰ ἐκπερόμενα σχετλιαστικὰ ἐπιρρήματα κατὰ τοὺς παλαιούς, ὡς τὸ ἰοῖ, τὸ αἰβοῖ. Ὅμοίως καὶ παρὰ Λεσβίοις τὸ ἄ, ἐκπληκτικὸν ὄν, ἢ ποιητικῶς προφέρεται, καὶ τὸ τέως χρονικόν. Ἐπαρώμενοι δὲ ποτε ἀλλήλους καρκῆνος λέγουσι κατ' ἐπικράτησιν παλαιάν, οὐκ οἶδασιν δὲ δι' ἕπερ τοῦτο λέγουσιν· ἔστι δὲ τοῦτο παρ' ἰατροῖς πάθος τι συμβαῖνον πολλάκις ἐν ταῖς τῶν γυναικῶν μαζαῖς καὶ ὁ παρ' ἡμῖν κάβειρος. Καὶ τὸ μὲν κοινὸν οὐκ οἶδασιν, τὸ δὲ πάγκοινον τέως γινώσκουσιν ἀλόγως, καθὰ δὴ καὶ οἱ ἐν Πόντῳ ἡλάριον μὲν ἴσασι τὸ καρφίον, ἡλον δὲ οὐ, καὶ οἱ ἐν Κύπρῳ ἰππάριον μὲν, οὐχὶ δὲ καὶ ἵππον, ὡς δῆπου καὶ οἱ ἐν τῇ ἡμεδαπῇ δοκάριον μὲν γινώσκουσιν, δοκὸν δ' ἴκιστα, καίτοι ὁμοίον τοῦτο ὡς εἶποι τις ξύλον καὶ ξυλάριον, καὶ νησσάριον οἶδασιν τὴν λιμναίαν ὄρνιν, νησσαν δ' οὐδόλως, καὶ παρίππιον συνθέτως καὶ παραγώγως, εἴτουν παρασυνθέτως, οὐ μὴν δὲ καὶ ἵππον,

ἄλλ' ἄλογον· ἄλογον δὲ οὐ μόνον ἵππος, ἀλλὰ καὶ βοῦς καὶ ὄνος καὶ ὄσα λόγον οὐκ ἔχουσι. Καὶ φιλοῦν λέγουσι τὸν ἀγρὸν καὶ ἐξυλοῦν, ὅπερ ἀλλαχοῦ ἐλοκοπεῖν· ἀλλ' οὔτε οὔτοι, οὔτε ἐκεῖνοι γινώσκουσι τὲ ἐστὶ ψιλὸν καὶ τί ὕλη καὶ τί ἔλος· ἐκ τούτων γὰρ τὰ παρ' αὐτοῖς ῥήματα. Ὀμοίως καὶ Ἀθωνῖται τὸ ἄπαξ ἐπίρρημα ποσότητος, καὶ δις λέγουσι καὶ οὔτοι καὶ πλείστοι, ὡς ὅταν λέγωσι δις τὴν ὥραν· ἂν δ' ἀκούσωσι τοῦτο ἐν βιβλίῳ, οὐ συνιοῦσι (γρ. συνίασι;). Καὶ οἱ μὲν Κύπριοι ἐπὶ εἰκασμοῦ ἴσως λέγουσι, οἱ δὲ λοιποὶ τάχα, καὶ τινες ἐν ταῖς νήσοις τὸν στοχασμὸν γινώσκουσι, ἕτεροι δὲ οὐδαμῶς· καὶ ἄλλοι μὲν τὸ ἰκλητικὸν ἐπίρρημα, ἄλλοι δὲ ἀντὶ τούτου τὸ ἔ· καὶ ἄλλοι ἀντὶ τοῦ βλέπειν τηρεῖν λέγουσιν, ἄλλοι δὲ θεωρεῖν, ἅπερ εἰς ἄλλον νοῦν ἔρχονται, εἰ καὶ τινὰ οἰκειότητά ἔχουσιν, ἄλλοι κυτάζειν ἴσως ἀπὸ τοῦ κυπτάζειν. Καὶ οἱ μὲν Κύπριοι τὰς μετοχὰς ἔχουσιν ἐν συνηθείᾳ, ἄλλοι δὲ σπανίως καὶ οὐχ ὡς δεῖ, καὶ ἄλλοι τὸ ἰδίωμα ποσῶς ἀναφέρουσιν, ἄλλοι τὸ ἴδιον καὶ ἄλλοι τὸ ποσόν, μὴ γινώσκοντες δὲ τὸ ποιὸν, καίτοι, ὡςπερ τὸ ποῖον ἀοριστούμενον γίνεται ποιὸν, οὕτω καὶ τὸ πόσον ποσόν. Ζακύνθιοι δὲ φιλοῦσιν ἰδίως καλεῖν Σκοπῶν τινὰ παρ' αὐτοῖς σκοπιὰν καὶ Μεθυμναῖοι (γρ. Μηθυμναῖοι) Λειμῶνα λιθάδιόν τι. Ἀνέμων δ' ὀνόματα κρειττόνως οἶδασι Πόντιοι. Οὔτοι οὐκ ἔχω λέγουσιν ὅπερ ἕτεροι δὲν ἔχω, καὶ Κρήτες ἴντα θὲς ἀντὶ τοῦ τί θέλεις, καὶ τί λὲς ἕτεροι ἀντὶ τοῦ τί λέγεις, ἅπερ κατ' ἀφαίρεσιν ἢ ἀποκοπήν τε καὶ συγκοπήν τῶν συλλαβῶν οὕτω φέρεται, ἴτοι ἀπὸ τοῦ οὐδὲν ἀττικοῦ δὲν ἀντὶ οὐ καὶ ἀπὸ τοῦ τί ἐνι τὰ, τίντο καὶ τίντα ὡς παρὰ Λεσβίοις, ἐξ οὐ παρὰ Κρησὶ καὶ ἄλλοις ῥαθύμοις τὸ ἴντα. Καὶ σχεδὸν οὐδὲν τῆς γραφῆς ῥήμα, ὅπερ μὴ ἐν τῇ οἰκουμένῃ φέρεται· εἰ δὲ καὶ τινὰ οὐ φέρεται, οὐδὲν θαυμαστόν· πολλὰ γὰρ ἐν λήθῃ καὶ ἀλλοιώσει γεγονάσιν ἐξ ἀμελείας καὶ τῆς ἐπιμιξίας τῶν βαρβάρων, ὡς ἐν ταῖς ἤδη ῥηθεῖσι βραχέσι ῥήμασιν ἀποδέδεικται· πόσα γὰρ ὀνόματα πετεινῶν, ἐρπετῶν, τετραπόδων, φυτῶν, ἰχθύων, ζωῶν τε καὶ κνωδάλων καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ κόσμῳ οὐκ οἶδαμεν :